

Hệ thống các trường Kỹ Sư tại Pháp

Danh dự Hoàng Xuân Hãn cho Việt Nam

Trần Văn Thu - Tháng 8 -2011

BPT: Ngày 6 tháng 8 năm 2011, Ecole Nationale des Ponts et Chaussées, đã đặt tên Học-giả Hoàng-Xuân-Hãn cho một Giảng Đường tại Trường, cùng với Tiểu-sử của Cụ. Đây là một trong 15 người được Trường tuyển chọn đặt tên cho các Giảng Đường. Để hiểu thêm về hệ -thống đào-tạo Kỹ-Sư của Đại-học Pháp, xin quý Ái-hữu đọc bài sau đây.

Những ngày gần đây, dân Việt Nam được danh dự lớn ở Pháp khi Trường Quốc Gia Kiều Lộ, Ecole Nationale des Ponts et Chaussées, lấy tên Cụ Hoàng Xuân Hãn đặt cho một giảng đường.

Trước khi kể lại trường hợp Cụ Hoàng Xuân Hãn mà tôi nghe các Cụ kể, tôi xin phép kể vài cái lạ lùng của trường Pháp, giai cấp “cộng hoà?” giữa các trường và giai cấp “cộng hoà?” ngay trong lớp học, tuy ngày nay có những tiên bộ “dân chủ?”. Tôi “gọi” cộng hoà là khi người mạnh thế từ lúc đầu, nhờ trí khôn hay nhờ tư bản, tiếp tục mạnh thế suốt đời như thường ở Pháp. Tôi “gọi” dân chủ là khi số chỗ

trường lớn chia đều cho mọi chủng tộc, melting pot, và có bằng cấp thấp có thể ngồi lên ở Huê Kỳ. Tôi sẽ thêm về bằng cấp, kinh nghiệm professional engineer của Huê Kỳ, ingénieur diplômé par l'état của Pháp và ingénieur européen mà ít ai lưu ý.

Tên Pháp của trường Ponts et Chaussées, gọi tắt là “pontschauss”, không mang chữ supérieure, cao đẳng, như Ecole Nationale Supérieure de Chimie de Bordeaux, nhưng thi tuyển lại gắt gao hơn nhiều trường nationales supérieures. Cũng như Ecole Supérieure d'Electricité, gọi là SupElec, lại cao hơn các Ecoles Nationales Supérieures d'Electricité khác.

Kỹ sư ở Pháp được đào tạo trong 5 năm sau tú tài toán. Hoặc khởi đầu bằng 2 năm dự bị, gọi là mathématiques spéciales, nói tắt mathspé, rồi thi tuyển, xong học thêm 3 năm ở trường kỹ sư. Hoặc được tuyển vào thẳng trường kỹ sư học 5 năm. Hội đồng quốc gia kỹ sư Pháp nói tắt cả bằng kỹ sư ngang nhau. “Nói vậy chớ không phải vậy, và ai cũng phải hiểu vậy”. Trường Pháp có hệ thống giai cấp “cộng hoà” cứng rắn. Học trường thấp thì khó ngồi lên chức vụ cao đầu giỏi. Ngày nay, có vài tiên bộ nhỏ “dân chủ”, tôi sẽ kể thí dụ điển hình sau.

Thí sinh trúng tuyển mathspé có 2 danh sách song song. Nếu trường nói có 50 chỗ, có nghĩa là 50 chỗ dành cho người Pháp, còn ngoại quốc như Việt Nam thì nếu ta có điểm ngang hàng với anh Pháp hạng 5, thì ta là hạng 5 bis. Nếu ta có điểm cao hơn anh hạng nhất Pháp thì ta là hạng zéro bis. Hai trường cao nhưt và ngang nhau, thi tuyển mathspé, là :

1 –Ecoles Normales Supérieures, cao đẳng sư phạm. Vào đó được trả lương bổng để học cửu nhơn, rồi thi tuyển thạc sĩ, agrégé, về toán, lý, hoá, triết, văn chương, ngoại ngữ..., xong

thì bị bắt buộc đi dạy trung học. “Nói vậy chứ không phải vậy”. Chỉ có lý tưởng mới dạy trung học. 99% học thêm cao học rồi tiến sĩ để dạy đại học. Họ đủ điều kiện để thắng sinh viên đại học: trí khôn và lương bổng. “Phàm nhơn” có thể lẫn lộn với agrégé de l’université có bằng tiến sĩ trước rồi mới được phép thi tuyển, để dạy học ở đại học y, dược, luật, kinh tế, ...

2 – Ecole Polytechnique của bộ quốc phòng, không có dạy kỹ thuật gì hết. Học 3 năm. Năm đầu làm công tác xã hội. Năm 2 và năm 3 học toán lý hoá và kinh tế, ... Ra trường, tùy theo hạng để sắp vào các trường kỹ thuật mines, pontschauss, supélec... phải học thêm 2 năm cuối cùng để trở thành, nếu là **người có quốc tịch Pháp**, công chức cao cấp, hoặc trường sĩ quan quân đội. Có khi thủ khoa gia nhập quân đội hay trường địa dư khi họ thích thám hiểm thay vì vào trường mines.

Tiếp theo 2 trường kể trên là 2 nhóm “thật sự” là trường lớn, grandes écoles, thuộc các Bộ kỹ thuật như Bộ Công Chánh, Bộ Kinh Tế, Bộ Canh Nông...

1 – Nhóm Mines-Ponts

2– Nhóm Centrale-SupElec

Hai nhóm tương đương nhau, tuy nhiên Mines de Paris cao hơn Centrale de Paris như 10 với 9,8. Mỗi nhóm, trước kia, có lối 10 trường và có một hệ thống giai cấp trong nhóm, Centrale cao hơn SupElec ..., và lương bổng khi tốt nghiệp ra xí nghiệp tư. Thi tuyển vào năm thứ nhứt phải có trình độ mathspé. Đậu cao chọn trước, đậu thấp chọn sau. Thi lần đầu gọi là 3,5 có khi không đậu cao, ráng học lại thi lần 2, gọi là 5,5 hy vọng đậu cao hơn, thật sự được nhiều điểm hơn kỳ thi đầu, nhưng thường khi lại bị tuột xuống trường thấp hơn. Đố các anh chị em tại sao? Vì thi kỳ nhì bị phạt sung công một số điểm, thành thử kết quả thấp hơn kỳ trước.

Cụ sinh viên Polytechnique vào học năm thứ hai các nhóm trường trên.

Vài Ông Thầy già Polytechnique của tôi kể lại. Ngày xưa, trong lớp học năm thứ 2 các trường đó, sinh viên ngồi chỗ sắp có thứ tự.

Hàng đầu dành cho cụ Polytechnique kỹ sư cầu cống công chức tương lai, cadre métropolitain, “mẫu quốc”, ingénieurs des ponts et chaussées. Hàng kế dành cho cụ Polytechnique kỹ sư cầu cống ngạch thuộc địa tương lai, cadre colonial. Hàng tiếp dành cho cụ kỹ sư công chánh công chức, ingénieurs des travaux publics de l’état, nhớ thêm chữ “de l’état” nhé, trúng tuyển vào ngạch ponts et chaussées. Các hàng sau thì dồn dập sinh viên kỹ sư dân chánh tương lai Pháp và ngoại quốc có cả Polytechnique không được lọt vô công chức **nhứt là ngoại quốc**, gọi là ingénieurs civils des ponts et chaussées, Quý Vị đừng quên thêm trên danh thiếp chữ “civil”. Cụ Hoàng Xuân Hãn thi vào Polytechnique với tư cách ngoại quốc, hạng bis, nên đầu đầu cao thế mấy cũng không thể làm công chức, đầu thuộc ngạch thuộc địa. Nhưng nếu Cụ ở lại Pháp, đầu sắp trong danh sách bis, vô làm việc cho **xí nghiệp tư** ở Pháp thì được trọng đãi như kỹ sư cốt cán của Pháp, hoặc làm việc trong xí nghiệp của Chánh Phủ như Điện Lực, Hỏa Xa ..., lấy Pháp tịch, rồi khi trở về Việt Nam thì lại được tiếp tục được ưu đãi luôn cả ở trong nhà nước.

Đương kim chủ tịch tổng giám đốc hãng đóng xe hơi Renault, tên Ghosn, khi xưa quốc tịch libanais,

thi vô đậu và tốt nghiệp Polytechnique hạng zéro bis, sau ra trường mines cũng hạng zéro bis, **không có quyền làm công chức** đầu rất thấp nhưng có thể làm việc hãng tư, cho tới chủ tịch hay tổng giám đốc.

Một thí dụ giai cấp điển hình khác. Con gái lớn tôi không học “trường lớn” nói trên, đậu tiến sĩ robotique, mấy khoá đầu tiên ở Pháp. Thầy nó chia học trò cũ ra các trường lớn để dạy môn đó. Con tôi nhỏ người, trông mặt quá trẻ. Vô trường Ecole Nationale Supérieure de l’Aéronautique et de l’Espace dạy năm thứ ba. Mấy anh Polytechnique học trò làm bộ không biết nó là thầy, rượt bắt để hành phạt, bizuter, như đối với sinh viên mới nhập năm thứ nhứt. Hai năm sau, nó ra hãng tư có lương cao hơn. Mấy anh bạn kỹ sư có kinh nghiệm, học thêm trường thương mãi được trọng dụng hơn nữa

như technico-commercial. Nó để hai năm học thương mại, thêm một năm tìm việc làm, nhưng không ai muốn, vì có đáng người Việt Nam? Nó phải trở lại kỹ sư máy bay như cũ, may mắn có việc làm dễ dàng. Một anh VN, Polytechnique, mới đậu tiến sĩ toán, đến dạy, được sinh viên trọng nề.

Tiếp theo hai nhóm Mines-Ponts và Centrale-SupElec, thi tuyển cũng trình độ mathspé. là :

1 - Nhóm mấy chục trường Ecoles Nationales Supérieures d'Ingénieurs, gọi là ENSI thuộc Bộ Giáo Dục. Kỹ sư tốt nghiệp không có mang chữ "civil" hay "de l'état". Ra trường có thể tiếp tục học lấy bằng tiến sĩ, để dạy ở ENSI hay đại học.

2 - Nhóm mười trường đào tạo công chức, sinh viên công chức hưởng lương bổng, và có cả sinh viên dân chánh, cấp kỹ sư công tác như công chánh, khí tượng hay khai thác hàng không dân sự ... Sau này vì có quá nhiều thí sinh trình độ cao không chọn nhóm Mines hay Centrale mà lại chọn số trường này để có lương bổng, nên bây giờ thi tuyển nhập chung với nhóm Mines-Ponts. Lối 5% kỹ sư công chánh công chức có kinh nghiệm được tuyển học kỹ sư pontschauss công chức. Con gái thứ nhì của tôi không chọn học trường nhóm mines-ponts vì không có lương, không chọn hàng không hay công chánh xếp hạng cao hơn mà chọn công tác địa dư theo truyền thống gia đình từ đời Ông Nội. Nay, với cấp bậc ingénieur des travaux géographiques de l'état, nó làm giám đốc cơ quan có chuyên viên nhiều ngành từ viễn thông tới công chánh, trách nhiệm các tỉnh vùng Paris, vùng quan trọng nhất trong 20 vùng của nước Pháp, nó dạy đại học cấp cử nhơn và cao học và trường công chánh về chính trang lãnh thổ, môn mà giáo sư địa dư cổ điển không thể dạy. Khi nó tới một dinh tỉnh trường để công tác, lính gác cửa không biết, dẫn nó đến đứng xếp hàng chờ như mấy anh chị Tàu xin giấy cư trú.

Sau nhóm ENSI thì có hàng trăm trường khác, được hay không được Hội Đồng Quốc Gia Kỹ Sư nhìn nhận, điều này rất quan trọng. Trong nhóm này cũng có giai cấp. Tất cả đều

được Chánh Phủ nhìn nhận và ký tên trên bằng cấp.

Tôi xin kể một trường hợp điển hình trường "nhỏ" của Ông Việt Nam TTT mà tôi quên tên nguyên vẹn. Ông này ra trường ở đường Rue de La Lune. Mấy anh trường lớn kêu là Ecole de La Lune. Ông ấy làm việc ở hãng lớn chế tạo ordinateur Bull của Pháp.

Trong hãng phải có kỹ sư cấp cao Polytechnique thêm SupElec sáng tạo và chỉ huy, và kỹ sư cấp thấp thi hành lệnh. Ông ta mạo hiểm nghĩ ra máy micrordinateur, việc phải dành riêng cho kỹ sư trường lớn. Thế nên Ông bị loại khỏi hãng. Thất nghiệp, ở nhà, Ông dùng nhà xe hơi của Ông để tiếp tục sáng chế cái máy lạ kỳ. Một anh Việt Nam, giám đốc, thấy vậy mới rước Ông về IBM ở Pháp để tiếp tục. Kết quả là IBM Huê Kỳ ráp máy micrordinateur bán trên thị trường.

Các cơ quan kỹ thuật Bộ Công Chánh Vận Tải Môi Trường, Canh Nông ... đều tuyển chọn chuyên viên chánh ngạch như trên, trường hợp công chức khế ước rất hiếm có, khế ước thường dành cho những nghề mà các Bộ đó không đào tạo như kế toán, hoá học, toán học, truyền thông ... Chỉ có các phòng nghiên cứu, như Laboratoires des Ponts et Chaussées ..., mới tuyển cựu sinh viên không phải công chức do trường của Bộ Giáo Dục hay các trường khác đào tạo..

Bộ Giáo Dục và các phòng thí nghiệm thì tuyển dễ dàng chuyên viên và giáo sư đã học đủ mọi trường không phân biệt khó khăn như các Bộ kỹ thuật.

Ngoài ra, tôi xin kể thêm, nếu ở Huê Kỳ có bằng cấp Professional Engineer chứng minh kinh nghiệm để được trọng dụng mà ai cũng biết, thì bên Pháp cũng có bằng tương tự Ingénieur diplômé par l'état mà ít ai lưu ý, và toàn Âu Châu cũng có bằng ingénieur européen rất xa lạ với người Việt Nam chúng ta.

Tôi nghĩ rất có thể vì các lý do luật lệ thời bấy giờ không dự trù trường hợp dân thuộc địa vừa thành công và gấp rút về nước, chưa "kịp hấp thụ tư tưởng mẫu quốc", mà Cụ Hoàng Xuân Hãn và vài Cụ khác gặp khó khăn, sau khi tốt nghiệp.